

Bruno Ahveninen

RAJAKYLÄN SAAGA

Osa 2 Isovanhempien testamentti

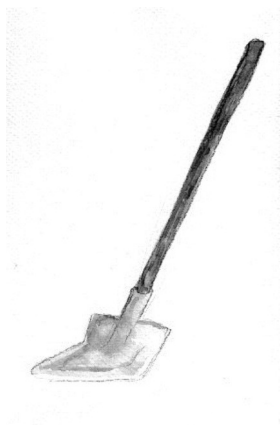
R A J A K Y L Ä N S A A G A

II

ISOVANHEMPIEN TESTAMENTTI

Myyttinen sukutarina Pielisen Karjalasta

Bruno Ahveninen

© 2016 Bruno Ahveninen
Kustantaja BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-339-288-5

PROLOGI

Euroopan imperialistista politiikkaa harjoittavat suurvallat liittoutuivat vuosisadan vaihteessa uudella tavalla, siten että yhdistynyt ja sotilaallisesti voimistunut Saksa liittyi Venäjän vastaiseen liittoon, trippelallianssiin, Itävallan ja Italian kanssa. Tästä oli seurauksena sotilaspoliittisen tilanteen kärjistyminen. Venäjä alkoi tuntea trippelallianssin taholta tulevaa uhkaa ja rupesi entistä ponnekkaammin toimimaan länsirajansa turvaamiseksi kuten se oli tehnyt Napoleonin sotien aikanakin. Nyt venäläisten ote kiristyi Puolassa, Baltian maissa ja Suomessa, koska tsaarinvalta ei luottanut näiden lojaalisuuteen. Tämän vuoksi näitä alettiin venäläistää yleisvaltakunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Tästä oli seurauksena mm. Suomen autonomisen aseman vaarantuminen.

Venäläistämistoimenpiteet alkoivat Suomessa heti kenraalikuvernöörin vaihduttua. Henkilövaihdokset hallinnossa merkitsevät yleensä poliittisen suunnan vaihtumista. Suomen uudeksi kenraalikuvernööriksi tuli Nikolai Bobrikov. Hänen virka-aikanaan alkoi Suurivaltaisimman Kaikkein Armollisimman Keisarin ja Suuriruhtinaan Nikolai II:n myötävaikutuksella uusi jakso Suomen ja Venäjän suhteissa. Bobrikov oli innokas panslavisti, joka pyrki ponnekkaasti tukemaan tsaarinvaltaa ja tekemään parhaansa sen hyväksi. Ennen muuta hän työskenteli Venäjän laajentumispolitiikan puolesta. Se, että kenraalikuvernöörin paikalle oli haettu nimenomaan sotilasta, näkyi siinä, että hänet nimitettiin virkaansa Venäjän silloisen sotaministerin toimesta. Bobrikovista tuli yksi Suomen historian vihatuimmista henkilöistä. Ilmari Kianto sivalsi sekä Bobrikovia että myöntäväisesti tsaarinvaltaan suhtautuvia suomalaisia seuraavin säkein:

*Ja perkele istuvi linnassaan
ja käskyjä ympäri jakaa,
Kas mitalit on ryötällä rinnassaan
vaikk häntä sen häilyvi takaa.*

*Ja pikkupirut ne kumartele
ja ottavat "oortelit" vastaan,
Ja toiset ne sarvia käyristele
ja toiset lanttja lastaa...*

Nikolai Bobrikov astui virkaansa elokuun lopussa vuonna 1898. Jo ennen nimitystään hän oli laatinut venäläistämishjelman, joka luettiin tsaarille sotaministeri Kuropatkinin esittelyssä. Tämä osoitti, että kysymyksessä olivat ”ennen muuta valtakunnan puolustukselliset näkökohdat”, kun Venäjällä pelättiin lännestä tulevaa hyökkäystä. Tämän torjumiseksi Bobrikovin tavoitteena oli Suomen sulattaminen Venäjään tavallisena maakuntana, niin kuin Suomi oli ollut Ruotsin vallan aikana valtakuntaan liitetty takamaa. Suuresta armostaan Nikolai II hyväksyi vastoin hallitsijanluopustaan Bobrikovin tavoitteet.

Bobrikovin mukaan keisarikunta ”ei voinut olla muuta kuin yksi ja jakamaton”. Tämä johti siihen, että Suomessa alettiin toteuttaa maan perustuslain vastaisia venäläistämishjelman mukaisia toimenpiteitä. Ensimmäisenä iskettiin autonomian tärkeimpiin perustuspilareihin. Bobrikovin tarkoituksena oli saada uusi asevelvollisuuslaki Suomeen korvaamaan voimassa oleva vuoden 1878 laki, jonka mukaan: ”Valtakunnan ja isänmaan puolustukseksi jokainen Suomen kansalainen on asevelvollinen...” Nyt haluttiin muuttaa lain sisältö muotoon: ”Keisarillisen Valtaistuimen ja Venäjän valtakunnan puolustus on jokaisen Venäjän alamaisen pyhä velvollisuus; ja on siis Suomen läänien, niin kuin Venäjän muiden kuvernementtien miespuolinen väestö, säätyyn katsomatta asevelvollinen.” Näin Suomen läänit rinnastettiin Venäjän kuvernementteihin, mikä oli jyrkästi ristiriidassa Suomen autonomisen aseman kanssa. Näin suomalaiset joukko-osastot olisi alistettu Venäjän sotaministeriön alaisuuteen. Tästä olisi seurannut se, että suomalaiset olisivat joutuneet taistelemaan Venäjän sodissa missä tahansa maailmassa, kuten suomalaiset taistelivat Ruotsin vallan aikana emämaansa sotajoukoissa eri puolilla Eurooppaa.

Tämän lakiehdotuksen voimaan saattamisessa ei olisi kysytty Suomen valtiopäivien kantaa. Tämän vuoksi suomalaiset alkoivat sinnikkäästi puolustaa autonomiaa asemaansa. Suomalaisten vastahakoisuus Bobrikovin suunnitelmia vastaan ihmetytti kovasti tätä isänmaallista intoa puhkuvaa kenraalia. Hän mietti usein yöllä iltarukouksensa jälkeen: ”Kummallista väkeä nämä suomalaiset, kun eivät halua kuulua mahtavan äiti-Venäjän yhteyteen, vaan höpöttävät itsepäisesti autonomisesta Suomesta...mikä se semmoinen maa on? ...sehän oli vain Ruotsin vähäpätöinen ja syrjäinen kuvernementti, jonka Aleksanteri I suuresta armostaan liitti Venäjään... ja kun se nyt on vain yksi Venäjän kuvernementti monien, monien joukossa, niin mitä olemassaolon mahdollisuuksia sillä olisi valtiona...senhän pysyisi mikä tahansa naapurimaa koska tahansa helposti valloittamaan...mutta sitä nämä tyhmät tsuhnat eivät tahdo ymmärtää, vaan tämä pikkuinen piski ärhentelee lakkaamatta kuviteltujen oikeuksien puolesta...”

Sitten Venäjän karhu iski: Helmikuun viidestoista päivä 1899 annettiin Suomen venäläistämishjelma: Nikolai II:n armollinen Helmikuun manifesti, jolla Bobrikovin sanotaan ”sitoneen suomalaiset koirat niin, ettei pirkukaan päästäisi heitä irti.” Tämä löikin aluksi Suomen piskin ällikällä.

Mitä nyt, kun: Suomen sotaväki oli sulatettava Venäjän armeijaan; yleisvaltakunnallista lainsäädäntöä oli kehitettävä; venäjän kieli oli tehtävä senaatin, virastojen ja opetuksen kieleksi; venäläisille tuli taata pääsy kaikkiin virkoihin Suomessa; yliopisto ja oppilaitostoiminta piti alistaa Venäjän valvontaan: venäjänkielisiä lehtiä oli perustettava Suomeen! Tällä tavalla piti Suomesta tehdä asteittain Venäjän rajamaa, yksi sen monista kuvernementeista.

Kun kaikki Nikolai II:n edeltäjätsaarit Aleksanteri I:stä alkaen olivat kunnioittaneet Suomen perustuslakeja ja pysyneet hallitsijanlupauksessaan, suomalaiset eivät aluksi uskoneet Nikolainkaan rikkoneen lupaustaan. Suomen poliittinen johtokin kuvitteli naiivisti, että manifesti oli syntynyt tsaarin selän takana ja siksi laiton suunnitelma oli saatettava hallitsijan tietoon, jotta maan hallinto voisi jatkaa Suomen perustuslakien mukaisesti.

Suomalaiset olivat saaneet kehittää maataan erittäin suotuisten tuulien valitessa lähes sata vuotta ja vahvistaa sen autonomista asemaa. Se oli ollut ennen näkemättömän pitkä rauhanjakso maan historiassa ja oli näin ollen onnellista rakennusaikaa. Maan hyvinvointi ja vauraus olivat lisääntyneet silmin nähten. Elettiin sellaista kulta-aikaa, jollaista ei ollut koskaan aikaisemmin koettu. Suomalais-kansallinen kulttuuri alkoi kukoistaa: rakennus- ja maalaustaiteessa, musiikissa ja kirjallisuudessa oli saavutettu merkittäviä tuloksia. Nyt tältä suomalaiselta kansalliselta kehitykseltä aiottiin leikata raa'asti siivet pois, kun maan tärkeimpien valtioelinten suvereeni asema aiottiin lakkauttaa.

Niinpä alkutyrmistyksestä toivuttuaan Suomen piski alkoi ponnekkaasti taistella autonomisen asemansa puolesta Venäjän jättikarhua vastaan. Suomalaiset yrittivät vedota tsaariin monin tavoin, mutta senaatin kirjelmällä, säätyjen lähetystöllä, suurella adressilla sekä länsimaisella kulttuuriadressilla ei saatu Helmikuun manifestia peruutetuksi. Lohdutukseksi saatiin kuulla vain, ettei tsaari, maan isä, ollut kuitenkaan suomalaisille lapsilleen vihainen näiden yrittäessä taistella oikeuksiensa puolesta.

Allekirjoittaessaan Suomen perustuslakien vastaisen Helmikuun manifestin Nikolai II toteutti vallankaappauksen, koska Suomen korkeimpien hallintoelinten valta siirtyi Venäjän itsevaltaiselle hallitsijalle eli rajatonta valtaa käyttävälle tsaarille. Nyt alkoi myös välittömästi laiton hallintatoiminta suuriruhtinaskunnassa, kun manifestin mukainen menettely maassa käynnistettiin. Vuonna 1901 julkaistiin Venäjän lainsäädäntöelimissä valmisteltu asevelvollisuuslaki, jota Suomen valtiopäivät eivät hyväksyneet, koska se oli maan perustuslakien mukaan laiton. Tämä Suomen kansallisuusarmeijaan kohdistettu isku nosti ”katajaisen kansan” ponnekkaaseen vastarintaan. Suomen ärhäkkä piski ei lannistunut, vaan tästedes alkoi ka-levalaisen kansan sitkeä taistelu maansa valtiollisen aseman säilyttämisen puolesta, mikä aikaa myöten johti maan irrottautumiseen tsaarivallasta ja vihdoin lopulliseen itsenäistymiseen.

Nyt oli vain saatava nopeasti asiat lailliselle kannalle. Pyrkiessään laillisuuden palauttamiseen suomalaiset eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä

menettelytavoista: kansan syvien rivien keskuudessa tuskin täysin ymmärrettiinkään, mistä oli kysymys. Suuri rahvas, jolle oli saarnattu vuosisatojen ajan uskollisuutta ja tottelevaisuutta esivaltaa kohtaan, olisi todennäköisesti ottanut nöyrästi vastaan tämänkin karhun sivalluksen. Olihan uskollisuus hallitsijoita kohtaan aina kuulunut Suomen kansan hyveisiin samoin kuin nöyrytely herrojen edessä. Sitä vastoin kansan koulutettu, poliittisesti valvutunut osa kävi puolustustaisteluun. Tosin sekään ei ollut yksimielinen menettelytavoista. Toisaalta ei vielä ollut selkiintynyt sekään, mikä Suomen valtiollisen aseman pitäisi olla. Poliittiset ryhmät eivät olleet yksimielisiä: Ruotsinmieliset, svekomaanit, elättelivät vielä toiveita maan liittämisestä entiseen emämaahan, ja sitähän juuri venäläiset pelkäsivät; suomenmieliset, fennomaanit, uskoivat naivistisesti, että asiat palautuisivat lailliselle kannalle, kunhan vain ei ärsytettäisi liikaa Venäjän karhua. Suomenmieliset kuitenkin jakautuivat kahteen ryhmään: Vanhasuomalaiset edustivat myöntyvyysuuntaa luullen autonomian siten säilyvän. He eivät rohjenneet nousta vastarintaan, vaikka hallitsijan toimet olivat laittomia ja moraalittomia. Nuorsuomalaiset ryhtyivät passiiviseen vastarintaan jarruttaen vallanpitäjien toimenpiteitä. Poliittisesti valvutunut työväestö alkoi kannattaa kansojen itsemääräämisperiaatetta ja vastusti sosialismin oppien mukaan sekä tsaarinvaltaa että maan johtavassa asemassa olevaa porvaristoakin.

Kun elettiin sääty-yhteiskunnan aikaa, suurin osa kansasta oli vailla äänioikeutta, ja näin ollen se ei voinut vaikuttaa oman yhteiskunnallisen asemansa parantamiseen. Siksi sortotoimenpiteiden vastustajilla oli ideologisenä rasitteena se, että liikkeen johtajat kuuluivat säätyläisinä yläluokkaan, kun taas valtaosa kansasta, vuokraviljelijät ja työläiset, olivat äänioikeutta vailla. Tämän vuoksi köyhä kansa piti säätyläisiä vastustajinaan, koska maassa ei saatu äänioikeusuudistusta aikaan näiden jarruttaessa sitä. Vaikka työväenpuolue asettui aatteensa ohessa taistelemaan myös maansa riippumattomuuden puolesta, se ei samaistunut porvarilliseksi katsoomaansa ideologiaan.

Kun työväenpuolue omaksui sosialismin, se aiheutti ärtymystä muiden poliittisten ryhmien keskuudessa, koska sosialistit pyrkivät kumoamaan maan kapitalistisen järjestelmän. Tämän vuoksi yhteistyö työväenpuolueen ja muiden poliittisten ryhmien välillä kangerteli tsaarinvallan vastustamisessa, ja se hidasti myös aikanaan itsenäistymisprosessia.

Laittoman asevelvollisuuslain vastustaminen johti kutsuntalakkoihin: virkamiehet eivät järjestäneet kutsuntoja eivätkä asevelvolliset niihin saapuneet siellä, missä niitä pantiin toimeen. Kun papit alkoivat kuuluttaa kirkossa kutsunnoista, rupesi kirkkokansa veisaamaan niin hartaasti ja ponnekaasti, että papin viesti hukkui äänten pauhuun eikä tavoittanut niitä, joille se oli tarkoitettu.

Kun vuoden 1901 asevelvollisuuslain myötä Suomen oma sotaväki lakautettiin, pantiin uuden lain edellyttämät kutsunnat toimen ensi kerran

1902. Tästä alkoi perustuslaillisen puolueen ja passiivisen vastarinnan johtajien perustaman salaisen järjestön, kagaalin, vastarintatoiminta:kutsuntalakot. Sen vaikutuksesta myös maastamuutto lisääntyi, kun asevelvollisuuslainsäädännössä olevat nuoret miehet lähtivät ulkomaille. Samalla Suomen piski alkoi suhtautua kaikkiin karhunmurahduksiin vihamielisellä tavalla.

Laiton asevelvollisuuslaki johti työväenliikkeen ristiriitatilanteeseen, koska yhteistyö porvareiden kanssa koettiin aatteen vastaiseksi. Mutta kun tsaarinvalta oli vähintään yhtä suuri mörkö tai vieläkin suurempi, asevelvollisuuslakosta tuli työväestönkin taistelukeino: esivallan laittomia käskyjä oli uskallettava uhmata. Se oli omiaan nostamaan köyhän kansan voimantuntoa. Nyt alettiin vastustaa porvareiden rinnalla kutsuntoihin menoa, mutta tämän hinnaksi vaadittiin perustuslaillista äänioikeutta suurelle rahvaalle sekä yhteiskunnallisten reformien toimeenpanoa, ennen muuta torppareiden vapauttamista.

Kutsuntalakot onnistuivat kagaalin mukaan erinomaisesti: niihin osallistui vain vajaa viisikymmentä prosenttia asevelvollisuuslainsäädännössä olleista. Tästä idän karhu vimmastui niin, että Suomen piskin vastarinta päätettiin lopettaa ”valtiollisen järjestyksen ja yleisen rauhan säilyttämisestä” säädetyllä asetuksella, jonka Nikolai II suuresta armostaan allekirjoitti. Tämä merkitsi käytännössä sitä, että Bobrikov sai Suomessa diktaattorin oikeudet kolmeksi vuodeksi.

Tästä alkoi Bobrikovin sortotoimien kiristyminen. Kun kenraali kävi kaikkialla sotilaallisella tarmollaan piskuisen piskin kimppuun, virkamiehiä alettiin karkottaa maasta ja tilalle nimitettiin venäläisiä. Suomen vastatoimien paljastamiseksi kehitettiin urkintajärjestelmä, ja tiedon kulkua valvottiin sensuurin avulla.

Näilläkään toimenpiteillä ei suomalaisten vastarintaa nujerrettu. Maasta karkotetut alkoivat toimia Tukholmasta käsin ja solmia yhteyksiä Venäjän vastarinta-ainesten kanssa tehostaakseen toimintaa yhteistä vihollista vastaan. Konni Zilliacus alkoi vaatia, että passiiviselta linjalta olisi aika siirtyä aktiiviselle toivotun tavoitteen saavuttamiseksi. Nyt suomalaiset jakautuivat kahteen leiriin: perustuslaillisiin eli passiivisen vastarinnan kannattajiin sekä hallitusvastuussa oleviin myöntäväisiin, jotka myötäilivät venäläisten politiikkaa.

Kun Suomen poliittinen tilanne ei tyydyttänyt autonomian puolustajia, Arvid Mörne otti aloitteen käsiinsä kirjoittamalla: ”Me voimme yksityisissä tapauksissa turvautua hätävarjeluun...siihen on jokaisella (kansalaisella) laillinen oikeus...tästä tulee kehittymään uusi aktiivinen vastarinta...” Mörne oli myös sitä mieltä, että suomalaisia jakavan kielikysymyksen vaientavat sosiaaliset ongelmat. Hän painotti myös sitä, että työväenliikkeelle tuli antaa aikaa ja vaivaa, koska työväestön vapautuminen ja valtiollinen itsenäistyminen kulkisivat käsi kädessä. Hän uskoi, että uusi aika tulee ”punaisin lipuin rikkomaan kahleet...ja kutsuu kansan taisteluun”.

Kun jättikarhu kiristi otettaan, Suomen piski ei lannistunut, vaan kävi entistä ärhäkämmin taisteluun jättiläismäistä vihollista vastaan. Mörnen ennusteellisten sanojen mukaan yksityinen Suomen kansalainen Eugen Schauman päätti poistaa päiviltä sortaja-diktaattorin. Hän ampui Bobrikovia kohti kolme revolverinlaukausta kesäkuun kuudentenatoista 1904 ja rikoksensa soveltamiseksi surmasi myös itsensä. Diktaattori menehtyi vammoihinsa.

Enemmistö suomalaisista suhtautui Bobrikovin murhaan helpottuneesti mutta Uusi Suometar, myöntövyvyssuunnan äänenkannattaja, tuomitsi veriteon jyrkin sanoin, koska oli pelättävissä kostotoimia hallitsijan taholta.

Tämä pelko ei ollut turha, sillä pian Bobrikovin murhan jälkeen Venäjän sisäministeri von Plehwe vaati kolmen Helsingin yliopiston professorin eroa, mikä johti näiden kolmen tiedemiehen karkotukseen. Mutta sitten Plehwe kohtasi Bobrikovin kohtalon, kun sosiaalivallankumouksellinen Sazonow surmasi Venäjän sisäministerin.

Suomen poliittisessa kentässä tapahtui 1903 merkittävä muutos, kun Suomen Sosialidemokraattinen Puolue syntyi Forssan kokouksessa. Se omaksui samalla nimensä mukaisesti marksilaisen linjan. Siellä hyväksyttiin myös äänioikeusjulistus, joka epäsi säätyvaltiopäivien oikeuden edustaa Suomen kansaa, koska valtiopäiväedustajia ei valittu demokraattisin perustein. Kokouksessa hyväksyttiin kuitenkin yhteistyö niiden puolueiden kanssa, jotka tunnustivat yleisen ja yhtäläisenäänioikeuden periaatteen.

Vuoden 1905 alussa Suomen säädöt lähetivät tsaarille ”suuren anomuksen”, jossa puututtiin kaikkiin sortovuosien laittomuuksiin ja vaadittiin asioiden palauttamista lailliselle kannalle. Hallitsija vastasi suuressa armossaan tähän anomukseen ”Maaliskuun manifestilla”. Tällä lakkautettiin toistaiseksi laittoman asevelvollisuuslain toteuttaminen käytännössä. Näin vihattu säädös lakkasi toimimasta, mutta Suomella ei ollut enää autonomian loppuajankana kansallista armeijaa, vaan maahan jäi sotilaallinen tyhjiö. Kun ensimmäinen maailmansota syttyi, tämän Suomeen muodostuneen sotilaallisen tyhjiön täytti Venäjän armeija, koska tsaarin hallinto pelkäsi keskusvaltojen hyökkäävän Suomen alueen kautta Venäjälle. Kansallisen armeijan puuttuminen Suomen itsenäistymisvaiheessa aiheutti myös tietyn ongelman. Sillä saattoi olla vaikutusta myös siihen, että helposti ajaututtiin kansalaissotaan.

Venäjän-Japanin sodan puhjettua syntyi sekä Venäjällä että Suomessa entistä enemmän tsaarinvallan vastustusta. Mutta Venäjän oppositio oli ehkä vieläkin ahtaammalla kuin suomalaiset autonomian puolustajat. Suomessa sosialidemokraattien toiminta oli keisarikunnassa maanalaista, koska tsaarinvalta noudatti tiukkaa linjaa ja karkotti helposti oppositioainekset Siperiaan tai ulkomaille. Tämän vuoksi sekä bolševikit että mensevikit pitivät päämajaansa Sveitsissä. Ulkomailta käsin johdettiin myös Suomen vastarintaliikettä. Vuonna 1904 oli perustettu Konni Zilliacuksen johdolla Tukholmassa Suomen Aktiivinen vastustuspuolue, joka nimensä mukaisesti

pyrki kaikin keinoin vastustamaan Venäjän karhun hallitustoimia Suomessa. Se muodosti eräänlaisen taistelujärjestön perustyyppin Venäjän sosiaalivallankumouksellisten organisaation tavoin. Sosiaalisesti oli Suomessa merkittävää se, että aktivistit kykenivät aluksi perustuslaillisia paremmin yhteistyöhön työväestön radikaalimman siiven kanssa. Aktivistisen vastustuspuolueen päämääränä oli sorron lopettaminen; murha ja attentaatit olivat oikeutettuja vain puhtaasti vallankumouksellisessa toiminnassa ei yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa. Tässä ne erosivat jyrkemmissä sosialisteista, joille vallankumouksellisen toiminnan lisäksi oli ensiarvoisen tärkeää yhteiskunnallisten epäkohtien poistaminen eli vähäosaisten elinehtojen parantaminen.

Aktiivisen vastustuspuolueen toiminnassa ei tehty eroa venäläisten sortajien eikä suomalaisten myöntövyvyssuunnan edustajien välillä. Niinpä sen hyökkäys kohdistui ensimmäisenä prokuraattori Eliel Soisalon-Soiniseen, joka oli juuri aateloitu ansioistaan yhteistyössä tsaarin vallanpitäjien kanssa. Hänet ammuttiin kuoliaaksi huhtikuun kuudentena päivänä 1905 asunnossaan Bulevardi 12:ssa...Vähitellen aktivistien keskuudessa pääsi vallalle käsitys: Suomen kansan olemassaolon takasi ainoastaan täydellinen irrottautuminen taantumuksellisesta ja sortoa harjoittavasta Venäjästä, koska venäläisiksi ei tahdottu tulla. Siitä tulikin heidän ohjelmansa, mutta se johti jyrkkään erimielisyyteen oikeistopuolueiden kanssa. Tampereen punaisessa julistuksessa otettiin taas sellainen kanta, että... ” että kaikessa tapauksessa me vaadimme, että Suomi, vaikka se pysyykin Venäjän irrottamattomana osana, tunnustetaan erityiseksi valtioksi täydellisellä itsehallinto- ja lainsäädäntöoikeudella”. Sosialidemokraattinen puolue vastusti venäläistämistä siksi, että tsaarinalta ei toteuttanut sen ajamia yhteiskunnallisia uudistuksia, vaan suhtautui kylmästi vähäosaisten aseman parantamiseen. Sosialistien mielipiteet jakautuivat kuitenkin kansallistelle linjalle, joka puolsi maan sisäistä itsenäisyyttä ja luokkataistelulinjalle, joka omaksui sosialismin opit, joiden tavoitteena oli maailmanvallankumous. Kun työväenluokka solmi yhteydet Venäjän vallankumouksellisiin, alkoivat jotkut sen jäsenet osallistua myös aktiiviseen toimintaan vallankumouksen hyväksi.

Venäjän tappiot Japanin sodassa saivat aikaan Pietarissa tammikuussa 1905 sodanvastaisen mielenilmauksen, kun nälkään ja puutteeseen vajonnut kansa lähti liikkeelle. Tämä johti siihen, että keisarin kaupungissa valui veri, kun tsaarinvallan uskolliset vahdit, kasakat ja sotilaat, vastasivat työläisten leivän ja vapauden anomuksiin kivääritulella. Silloin 140 000 kansalaisen kulkueesta kuoli suuri joukko rauhallisia kansalaisia, joiden mukana oli myös vanhuksia, naisia ja lapsia. Tämä ”verisunnuntai” oli vallankumousliikkeen kannalta ratkaisevan tärkeä: ”Nyt naiivit kuvitelmat isä-tsaarin hyvyydestä ja laupeudesta sekä kirkon kaikkivoipuudesta suojella jäseniään haihtuivat tuhkana tuuleen.” Nyt sosialismin sanoma sai uuden kaiun Venäjän miljoonien sorron alaisten työläisten ja talonpoikien keskuudessa. Nyt näännyksissä oleva kansa uskalsi nousta uhmaamaan entistä ponnekkammin tsaarinaltaa.

Kun sota päättyi syyskuussa Venäjän katkeraan tappioon, alkoi maassa niin voimakas sisäinen kuohunta, että tsaarin oli pakko tehdä myönnötyksiä. Hän kutsui koolle duuman, jolla tosin ei ollut päätösvaltaa, ja siksi hallitsija saattoi tehdä ratkaisut duuman mielipidettä kuulematta. Kun valtakumoukselliset olivat tyytymättömiä tämän Venäjän alkeellisen kansanedustuslaitoksen asemaan, he aloittivat suurlakon lokakuussa 1905. Tästä seurasi vallankumous Venäjällä: Nikolai II:n oli taivuttava siihen, että duuma sai lainsäädäntöoikeuden. Sen heikkoutena oli kuitenkin se, että tsaarilla oli edelleen duuman hajotusoikeus, jota tämä käytti hyväkseen uudistusten jarruttamisessa, niin ettei tsaarinvallan vastaisia uudistuksia voitu tehdä. Samoin Nikolai II käytti hyväkseen Suomen eduskunnan hajotusoikeutta, niin ettei vallanpitäjille epäedullisia lakeja saatu voimaan. Venäjällä alkanut suurlakko levisi myös Suomeen. Sen alkuunpanijana oli lähinnä sosialistinen työväenliike. Mutta kaikki puolueet vaativat nyt laittomuuksien kumoamista ja perustuslailliset myöntövyvyyssenaatin eroa sekä ylimääräisten valtiopäivien koolle kutsumista. Työväestö vaati yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella valittua eduskuntaa sekä laajaa yhteiskunnallista reformia.

Tilanteen kärjistyttyä äärimmilleen Nikolai II antoi lopulta Marraskuun manifestin, jolla laittomuudet kumottiin Suomen suuriruhtinaskunnassa ja luvattiin kutsua armollisesti valtiopäivät koolle. Tämä oli suurlakon välitön saavutus: Venäjän jättikarhun täytyi taipua Suomen pikkupiskin edessä...mutta lakko yhdisti myös Suomen kansaa ja sai aikaan edellytykset yhteisen, lujan rintaman muodostumiselle mahdollisten uusien sortotoimien varalta. Lakon merkitys oli myös suuri siksi, että se nosti syvien kansanrivien itsetuntoa ja sen myötä mielenkiinto valtiollisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä kohtaan yleistyi.

Suuresta armostaan Nikolai II kutsuikin sitten valtiopäivät koolle käsittelemään lakiesitystä, joka koski yleisellä ja yhteisellä äänioikeudella valittavan yksikamarisen eduskunnan muodostamista Suomeen. Siirtyminen säätyvaltiopäivistä yksikamariseen eduskuntaan merkitsi huimaa parannusta maan hallinnossa. Kuitenkaan kaikki eivät siitä suuresti iloinneet, muun muassa kirjailija Ilmari Kianto esitti mielipiteensä, ettei yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ollut kovin siunauksellista, koska hänen mielestään oppimattomalta kansalta puuttui kyky tehdä harkittuja päätöksiä...Mutta tosiasia oli, että säätyvaltiopäivät oli jäänyt jälkeen muusta yhteiskunnallisesta kehityksestä. Suomessahan oli yli seitsemänkymmentä prosenttia täysi-ikäisistä kansalaisista vailla äänioikeutta ja siis vailla edustajaa korkeimmassa vallankäyttöelimestä. Nämä yhteiskunnallisesta toiminnasta syrjäytyneet kansalaiset kuuluivat työläisiin, torppareihin sekä muihin vähäosaisiin. Kun tämä luokkatietoisuuteen herännyt kansan enemmistö erittäin tyytymättömänä oleviin oloihin alkoi punnemaasta esittää uudistusvaatimuksiaan, kaikki säädyt yhtyivät lopulta kannattamaan yksikamarista eduskuntaa. Niinpä nämä hyväksyivät vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilain, jotka Nikolai II allekirjoitti. Näiden mukaan Suomeen saatiin yksikamarinen eduskunta, mikä merkitsee huikaa parannusta

maan lainsäädännölle ja yhteiskunnan demokratisoitumiselle. Nyt suomalaiset saivat maailman uudenaikaisimman kansanedustuslaitoksen ja yleisen äänioikeuden. Nyt äänioikeutettujen määrä nousi kertaheitolla kymmenkertaiseksi ja säätyvaltiopäivien tilalle tuli Suomen kansan eduskunta.

Vuonna 1907 ensimmäisissä eduskuntavaaleissa sai koko kansa valita edustajansa valtiopäiville. Ja innokkaasti suomalaiset kävivätkin vetämässä punaista viivaa, sillä äänestäneitten määrä kohosi kaikista äänioikeutetuista 79,7 prosenttiin. Sen jälkeen äänestysinto alkoi vähitellen laskea, kunnes se nousi toisen maailmansodan jälkeen vieläkin korkeammalle.

Vuoden 1907 vaalien alla tapahtui Suomen poliittisessa kentässä suuri muutos. Silloin vaaleihin osallistui kuusi poliittista puoluetta neljän säädyn tilalle, ja voimasuhteet uudessa eduskunnassa muuttuivat täydellisesti. Ruotsalainen kansanpuolue sai vain kaksikymmentäneljä edustajaa eli kaksitoista prosenttia paikoista. Ruotsalaiset kokivat siis murskatappion, koska he vaikuttivat säätyvallan aikana viidelläkymmenellä prosentilla päätöksentekoon. Tämä johtui siitä, että silloin äänestettiin säädyittäin eikä edustajien pääluvun mukaan. Silloinhan sekä aatelisto että porvaristo olivat ruotsinkielisiä. Tämä tilanne olikin demokratian kannalta suuri epäkohta, koska nämä säädyt saattoivat yhdessä kaataa kaikki suomenkielisten lakiehdotukset, vaikka ne edustivat vain muutamaa prosenttia Suomen kansasta. Tästä alkaen Ruotsalaisesta kansanpuolueesta tuli kielipuolue, kun sen kannatus alkoi vastata ruotsinkielisten suhteellista osuutta maan koko väestöstä.

Huolimatta yhteistyöstä tsaarin hallinnon kanssa vanhasuomalaiset saivat hallitusvastuun painaminakin eduskuntaan 59 edustajaa, ja näin ollen siitä tuli eduskunnan toiseksi suurin puolue. Nuorsuomalaisten, entisten perustuslaillisten, edustajien määrä nousi 26: een.

Suomen poliittinen kenttä muuttui nyt niin, että eduskuntaan tuli kolme uutta puoluetta: Vuonna 1906 perustettiin Maalaisliitto ajamaan entisten itsenäisten säätyviljelijöiden etuja. Sen ideologia ei kuitenkaan vielä purrut, koska se sai vain 9 paikkaa. Tähän vaikutti osaltaan se, että suurin osa talonpojista äänesti vielä totuttuun tapaan vanhasuomalaisia ja ehkä myös muita porvarillisia puolueita. Kristillisen työväenpuolueen menestys oli vähäinen; nämä saivat läpi vain 2 edustajaa. Sosialismi tuntui nyt kiinnostavan työväestöä enemmän kuin sielun autuuden saavuttaminen. Aikaa myöten tämä ryhmittymä kuihtui pois, eikä sille jäänyt tilaa Suomen poliittisessa kentässä.

Sosialidemokraattisesta puolueesta tuli Suomen ensimmäisten eduskuntavaalien yllätysvoittaja. Punainen väri oli valttia vuonna 1907. Työläisten lisäksi sitä äänestivät myös torpparit, joiden ääni ei kiinnostanut Maalaisliittoa, kun vuokraviljelijät jätettiin vaalityössä tuuliajolle. Sosialidemokraatteja äänesti myös muu maaseudun köyhälistö: topiromppaset, juutaskäriäiset, jooseppikenkukset vaimoineen ynnä muut vähäosaiset. Kun Maalaisliitto jätti vuokraviljelijät huomiotta, sosialidemokraatit ottivat

näiden asian omakseen luvattaan toteuttaa laajan yhteiskunnallisen reformiohjelman. Se sisälsi muun muassa lupauksen torpparien vapauttamisesta sekä yleisestä työajan lyhentämisestä.

Suomen ensimmäisissä eduskuntavaaleissa sai myös Pielisen Karjala valtiopäiville omat edustajansa: Pielisen pitäjistä pääsi eduskuntaan yksi Suomalaisen puolueen edustaja ja yksi sosialidemokraatti. Vuoden 1909 vaaleissa sieltä valittiin eräs torpparintytär, joka edusti rajaseudun köyhälistöä vain 1909-1910 valtiopäivillä, joten hän ei ehtinyt paljon vaikuttaa asioiden kehitykseen. Sitä vastoin sosialidemokraattien ensimmäinen kansanedustaja toimi valtiopäivillä kolmekymmentä vuotta. Hän teki pitkän poliittisen uransa aikana merkittävän työn. Hän ajoi ponnekaasti kotiseutunsa takapajuisten olojen kohentamista. Hän puolsi Karjalan radan rakentamista Pielisen kirkolle saakka. Hän arvosteli rautatieviranomaisten tempoilevaa ja ammattiyhdistysvihamielistä työllistämislinjaa. Hän puhui valtiopäivillä intomielisesti maan sosiaalisista ongelmista ja vaati niiden poistamista. Hän toi julki myös metsä- ja uittotyöläisten kurjat ihmisarvolle sopimattomat olot ja vaati niiden parantamista. Hänen mielestään 13-14 - vuotiaiden lasten työpäivä oli liian pitkä, varsinkin kun työ oli raskasta ja kuluttavaa. Hän piti metsätyömiesten majoitusoloja kurjina; maa-kuopissa ja laavuissa asuminen oli terveydelle vaarallista. Hän puuttui myös valtion sahalaistosten epäkohtiin; niissä työsuhteet olivat liian lyhyitä, palkat erittäin alaiset ja tapaturmakorvaukset olemattomat. Hänen mielestään työväestön kurja kohtelu tuli lopettaa ainakin valtion laitoksissa.

Ensimmäisten kansanedustajien työ toi kuitenkin hitaasti parannusta työläisten ja muun köyhälistön asemaan. Suuri kivi lähti kuitenkin vierimään mutta sen vierimistä hidastivat sekä rahanpuute että poliittiset tapahtumat Suomessa ja muualla maailmassa, varsinkin Venäjällä. Vasta Suomen itsenäistymisen jälkeen ja kansalaissodan päätyttyä päästiin lunastamaan niitä lupauksia, joita jo ensimmäisten eduskuntavaalien aikana oli annettu.

Yleiseurooppalaisen kansallisuusaatteen ja kansallisen herätyksen vaikutuksesta Suomessa alkoi 1800-luvun lopulla yleistyä käsitys, että Suomen alue tulisi ulottaa kansalliseen rajaan saakka. Tämän tapaisia ajatuksia esittivät monet maan johtavat poliitikot ja johtavat henkilöt muiden muassa J. V. Snellman. Sortovuosien synnyttämä Suomen aktiivinen vastustuspuolue omaksui kansojen itsemääräämisperiaatteen ja alkoi pitää Itä-Karjalaa kansallisesta yhteydestään irrotettuna maan osana, joka oli liitettävä muuhun Suomeen. Tälle oli perusteena se, että vuosisadan lopussa Itä-Karjalassa oli 181475 asukasta, joista karjalaisia 87584. Suomalaisista nämä poikkesivat vain ortodoksisen uskonsa vuoksi. Itä-Karjalan läntisissä pitäjissä karjalaiset ja suomalaiset olivat enemmistönä. Heitä oli Ruokajärven, Repolan ja Porajärven pogostoissa noin 95 prosenttia väestöstä.

Karelianismin vaikutuksesta Itä-Karjalan suomensukuisten kansan elämä ja vaikeat elinolosuhteet tulivat Suomessa yleisesti tunnetuiksi, ja se johti

valistustyöhön rajan takana. Karjalaisia heimoveljiä alettiin kansallisuus-
aatteen hengessä herättää tajuamaan se, että he kuuluivat kielellisesti sa-
maan kansakuntaan kuin suomalaiset, ja näiden tulisi sen vuoksi muodos-
taa yhteinen kansallisvaltio. ”Suuri suomalaistamisalto pyyhki vuosisa-
dan vaihteessa hyökyaallon tavoin tsaarivallan Suomen yli, nuori Ilmari
Calamnius oli aatteen innokas puolestapuhuja muuttaen itsekin Calam-
nius-nimen Kiannoksi...Hänestä tuli intomiellinen Suur-Suomi -aatteen
ajaja aina toiseen maailmansotaan saakka. Kiannon Vienan karjala tuli
sekä heimonsa että kielensä oikeudella yhdistää Suomeen eikä Venäjään.
Vienan karjala kansallispoliittisena kokonaisuutena on varsinaisesti Kian-
non kirjallinen löydös”, kirjoitti Vihtori Laurila. Todennäköisesti Kianto
tunsikin tämän laulun ja soiton sekä turmeltumattomien kassapäiden
maan, jossa laukkukauppa oli pääelinkeino, paremmin kuin kukaan muu
suomalainen. Lukuisilla matkoillaan hän tapasi vielä muutamia vanhuksia,
jotka osasivat laulaa Väinämöisestä ja Joukahaisesta. Kianto teki elämänsä
aikana toistakymmentä matkaa Vienan karjalaan ja kirjoitti seitsemän puh-
taasti karjalaisaiheista teosta. Hän osallistui myös intomielisesti karjalais-
ten kansannousuun saadakseen maan nauttimaan länsimaisen kulttuurin
hedelmistä. Tämän vuoksi Kianto joutui ristiriitatilanteeseen, kun toisaalta
kiihkomielisesti työskenteli Itä-Karjalan Suomeen liittämisen puolesta ja
toisaalta pelkäsi sivilisaation turmelevan tämän puhtaan luonnonkansan.

Karjalais-kalevalaisen harrastuksen tavoitteena oli ollut pyrkimys luoda
oman historian ja ”kansanomaisen rakennustaiteen pohjalta uutta muoto-
kieltä ja ornamenttiikkaa karjalaisesta rakennustaiteesta”. Kirjailijat pyrki-
vät löytämään Lönnrotin jalanjälkiä seuraten puhtaan suomalais-kalevalai-
sen kansansielun: tässä varmaankin Kianto pääsi lähimmäksi Vienan kar-
jalaisten alkukantaista sielunelämää tulkitessaan sitä laajassa tuotannos-
saan. Vuosisadan vaihduttua karjalais-kalevalaista harrastusta seurasi sor-
tokauden alettua poliittisen toiminnan vilkastuminen myös rajan takana.
Venäjän vallankumousliikkeen vaikutuksesta 1905-1906 heräsi kansalli-
nen liike Pohjois- ja Itä-Karjalassa. Suomeen muuttaneet Vienan karjalai-
set perustivat vuonna 1906 Vienan Karjalaisen Liiton, jonka tarkoituksena
oli väestön aktivoiminen yhteiskunnalliseen toimintaan muun muassa pe-
rustamalla kansakouluja Vianaan.

Kouluolot olivatkin Vienan Karjalassa huonolla tolalla. Lukutaidottomuus
oli yleistä varsinkin naisten keskuudessa. Kansakoulunopettajat samoin
kuin papitkin olivat venäläisiä, jotka osasivat huonosti tai tuskin ollenkaan
karjalan kieltä. Siksi opetuksen taso oli huono; eikä opettajilla varmaan-
kaan ollut intoa suomalaisen kansantunteen nostamiseen. Venäläistämis-
toimenpiteiden tarkoituksena olikin päivittäin sulattaa Karjalan väestö
venäläisiin yleisvaltakunnallisten tavoitteiden mukaisesti. Tämä merkitsi
sitä, että sekä suomalaisilla että karjalaisilla oli yhteinen vihollinen: tsaa-
rin venäjä, joka pyrki tukahduttamaan kaiken kansallisen harrastuksen
pyrkiessään imperialistisiin tavoitteisiinsa laajentaessaan vaikutusval-
taansa vähemmistökansojen asuinalueille.

Vienan Karjalan ja Pielisen Karjalan olot olivat hyvin samankaltaiset. Alueen maantieteellinen asema merkitsi ankaria luonnonolosuhteita näillä pohjoisilla ja syrjäisillä seuduilla. Maaperä oli karua, ja ehkä siksi se oli pysynyt myös harvaan asuttuna kehittymättömänä rajaseutuna, jossa köyhyys ja puute vallitsivat suurelta osalta kehojen kulkuyhteyksien vuoksi. Vaikka valtakunnanraja muodollisesti erottikin Vienan Suomesta, Pielisen Karjala muodosti Repolan ja Rukajärven kuntien kanssa yhteisen talousalueen aina Tarton rauhaan saakka. Shemeikat ja wasselit kävivät laukkukauppaa Suomen puolella, mutta jotkin muutkin ammatinharjoittajat hakivat toimeentulonsa rajan tältä puolelta. Metsähakkuiden yleistyttyä 1800-luvun lopulla yhä useampi suomalainen haki leipänsä Vienan Karjalan suurilta savotoilta. Kun Itä-Karjalan tiestö oli melkein kulkukelvotonta vesireittejä lukuun ottamatta etelään päin, Repolan ja muiden läntisten kylien elintarvikehuolto toimi Pielisen pitäjän kautta. Kauppayhteydet vilkastuivat entisestään Pielisen Karjalasta Vinaan, kun rautatie valmistui Pielisen kirkonkylään 1900-luvun alussa.

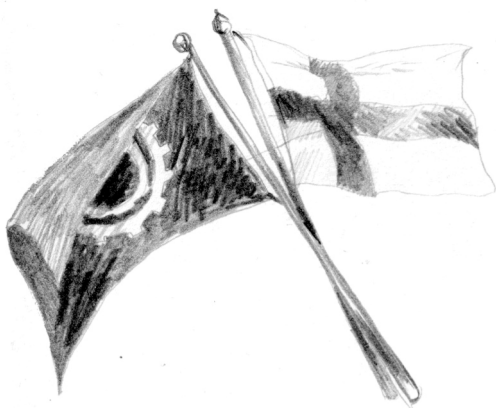
Pielisen kirkonkylästä kehittyi vilkas kauppakeskus 1900-luvun alkupuolella. Myös monet karjalaiset laukkukauppiaat alkoivat perustaa sinne myymälöitä, ja jotkut heistä menestyivät erityisen hyvin. Heillä oli kaupantekotaito veressään, ja he osasivat käyttää sitä hyväkseen. Kun eräs asiakas moitti erästä laukkukauppiasta liian suuren voittoprosentin kiskomisesta, niin tämä sanoi: ”Kuulehan sie, kun mie markalla ostan ja kahella myön, niin eihän siitä tule kun yhen prosentin voitto.”

Ero suomalaisella ja karjalaisella miehellä oli siinä, että suomalainen tarttui hanakasti kirveeseen sekä kuokkaan ja kaatoi kaskea ja kuokki peltoa otsa hiessä, joten hän söi ehkä useammin selvää leipää kuin vienalainen heimoveljensä. Karjalan mies piti sumptshan kantamista maanviljelyä parempana ja mukavampana vaihtoehtona. Hän pani selkäänsä jopa sata kiloa painavan laukun ja lähti samoamaan suunnattomien salojen halki kylästä kylään, talosta taloon kauppaa tehden. Heitä ei huolettanut pellon kasvu eikä hallan vierailu. Jos kohtasi kato, niin pettuleipää oli aina tarjolla kalan ja metsänriistan lisäksi. Heidän ei tarvinnut ruotoa pellolla, kun levoton veri veti sinne, missä voi kokea seikkailuja ja ehkä korjata suuria voittojakin.

Shemeikan tai vasselin lähdettyä virkatoimiinsa vaimo ja lapset jäivät kotiin maatoista ja vanhuksista huolehtimaan kuten muinaiset germaaninaiset miesten lähdettyä kaupantekoon ja sotimaan. Karjalaisnaisten asema ei ollut kehuttava. Heidän elämänsä oli yksitoikkoista kotiaskareiden suoritusta. Harvoin he pääsivät lähtemään kodin ulkopuolelle. Vain kesäisin he menivät Pielisen Karjalan naisten tavoin muutamaksi viikoksi heinänteekoon kaukaisille suo- ja luhtaniityille, mutta toihan sekin vaihtelua yksitoikkoiseen elämään. Naisten tehtäviin kuului myös matkamiesten saattaminen järvi- tai paleiden yli. Tavallisesti veneeseen lähti kolme henkilöä matkamiesten lisäksi: kaksi souti ja yksi piti perää. Jos saattajaksi lähti kaksi naista ja yksi mies, niin naiset soutivat ja mies istui perässä. Usein

Rajakylän Saaga on sukutarina Pielisen Karjalasta Suomen autonomian alusta 1960-luvun loppupuolelle saakka. Suvun tarinan lisäksi siinä seurataan myös maamme poliittista, yhteiskunnallista ja taloudellista kehitystä läpi koko aikakauden.

Toisessa osassa kuvataan autonomian ajan loppupuolta., maan poliittista heräämistä ja poliittisten ryhmittymien syntyä. Metsien arvonnousun vuoksi kaskeaminen kielletään lailla ja yhä useamman on hankittava leipänsä etupäässä metsä- ja uittotöistä. Itsenäistymiseen asti valtakunnan raja itään päin oli avoin. Sen yli käytiin vilkasta kauppaa, niin laillista kuin laitontakin. Rajan sulkeuduttua rajan ylitykset jatkuivat joko luvatta tai luvallisesti, kun suomalaiset hakkasivat tukkeja rajan takaa.

ISBN 9789523392885

789523 392885